

Vidéki kvintett

Ivan Ivanji

Még egy pillantást vetett a virágra — két-három szál volt az előszobában álló, keskeny vázában, két-három szál a tömzsi kis vázában az éjjeliszekrényen, és egy terebélyes csokor a nagy kristályvázában, az ovális asztalon. Összeszedte az egészet, keményen megmarkolta, úgy, ahogy egyébként nem szokás virágot kézbe fogni, s csak ezután gondolt arra, hova is tegye. Végül is a cserépkályhába dobta. Szeptembert írtak, amíg fűteni nem kezdenek, nem veszik észre. A kályha ajtaját a kellesténél erősebben csapta be. Hallgatózott egy pillanatig. Nincs semmi baj. Jovica és Mirjana egészségesen, mélyen aludtak.

Az üres vázák azonban még inkább szembetűntek.

Fölvette a kristályvázát, meg azt a kis tömzsit — vizük már megsárgult egy kissé, délután óta állt benne a virág —, és elindult a konyha felé, hogy kiöntse a vizet. Az előszobába érve, a harmadik, keskeny váza után nyúlt. És akkor talákozott magával a tükörben.

Ilyen vagyok én?

A tükörből egy alacsony termetű, kövér ember nézett rá. Domborodó hasán nehéz aranylánc ívelt. Ilyen vagyok én?

Tekintélyes ember, jól tartja magát — vigasztalódott. — Igazgató.

Valami azonban viháncolt benne: vidéki iparos. Az is vagy: vidéki iparos.

Igen, vidéki iparos, de párttag! Iparos — nyolc gimnáziummal, méghozzá belgrádi érettségivel. Iparos, de igazgató.

Gyenge vigasz.

Önmagadat akarod félrevezetni?

A pék fia belgrádi gimnáziumba járt az első világháború után. Az apa meghalt. Rámaradt a pékműhely. Akkor jött Jelena és a hozomány. Egyetem, tanulás? Ugyan, kérem! Fia született. A németek megszállták az országot. Megszületett a második fia. Az usztasák kissé gyanakodva tekintettek a pékmesterre, aki Belgrádban érettségizett. Ágyúörgés. Éljenek a partizánok! Éljenek főlzabadtóink! Éppen ekkor volt útban a harmadik gyermek. Arany zsinóros, csillagos zubbonyban topant be Živan, a gimnáziumbeli jóbarát. Élsz még, Mitar? A miénk vagy még, Mitar? Eljősz velem hadbiztosnak? Hát a pékműhely? Jelena már az ötödik hónapban van, de azért fölgyelhet a péklegényekre. Mitar Szlovéniában járt, amikor halálának és a kislány születé-

sének híret vette. Aztán egy hirdetés jelent meg a Politikában: „Jól bevezetett pékség szerémségi városban teljes fölszereléssel együtt eladó.” Megkapta a pirosfedelű könyvecskét. Üzemvezető lett egy pékvállalatban. Majd a Zitopromet igazgatóhelyettese. Aztán mamomigazgató.

A pocakos vidéki iparos, hasán az aranylánccal, még mindig szorította a két vázát, és nézte a harmadikat meg az ötvenéves férfit a tükörben.

Mindössze fél éve, hogy hordja az aranyláncot. Még hozományba kapta. A háború kezdetén letette. Ne szúrjon szemet az uszasáknak. Később, a partizán-egyenruhához igazán nem viselhette. Azután pedig — nem burzsuj szokás aranyórával járni? Illetve aranyórával, aranylánccal, amely a mellény egyik zsebét köti össze a másikkal? Már magábanvéve a mellény is! Nem a burzsujok ismertetőjele a mellény? Különben Lenin elvtárs is viselt mellényt, minden képen látható... Mégis, merész és elgondolkoztató cselekedetnek érezte, amikor egy reggel autóba ült — kis Moszkvics volt ugyan, de mégis a malom autója, amelynek ő az igazgatója — aranylánccal a mellényen. Észrevette valaki? Az óralánc praktikus dolog, ha már az embernek régimódi zsebórája van, az arany meg... az arany igazán szép fém. Miért ne volna jogunk szép holmira?

Ostobaság ennyi ideig állni a vázák-kal a tükör előtt. Minden pillanatban megérkezhet. Végülis otthagya a tükröt, megindult, ügyetlenül a harmadik váza után nyúlt, azt a tömzsít a háta alá akarta szorítani. — Még szerencse, hogy csak az a keskeny tört el. Roszszabbul is járhatott volna... Az üvegcsörömpölés szinte föl villanyozta, gyors léptekkel ment a konyhába, a vázákat az asztalra tette, söprűt, lapátot keresett, eltakarította a cserepeket... A pocakja útban volt, amikor lehajolt. Tornázzon? Minek áltassam magam, öreg vagyok én már ehhez...

Fémes, zengő hangon szólalt meg az óra. Tízet ütött. Késik, szerencsére... Észrevette, hogy mindig ugyanazokkal a szavakkal gondolkozik: „szerencsére”... „szerencsére”. — Pedig egészen tűrhető stílusom volt a gimnáziumban. Hány éve? Harminchárom? Várjunk csak... Számolni kezdtem. Huszonkilenc évvel ezelőtt esküdünk, amúgy kispolgárisan, templom... virág... hozomány... aranylánc a mellényen...

a két ágy — jóminőségű tölgyfa — még mindig megvan. És holnap újra kezdődik. Ámbár ezúttal kispolgárisan! Apám sohasem szánta volna magát arra, hogy elvegye fiatalabb barátja nőjét. Hm.

Az ablak mellett állt, kiűzött az utcára. A környék már vidékiesen kihalt volt. Csak egy-két járókelő ment még sietős léptekkel a keskeny járdán. Az ő háza — a jelzőlogót már rég törölték, éppen a hozományból — volt a legszebb épület a városnak ezen a részén. Szolid, emeletes ház. Egyetlen emeleten háromszobás lakás, albérló nélkül. A földszinten hajdani műhelye, most a városi pékség üzeme. A bér nem valami nagy, de éppen elég ahhoz, hogy fedezze a ház adóját, a villanyt, a vízvezeték számláját, sőt még Zsuzsika fizetését is. Hozzá még a Moszkvics és az igazgatói fizetés...

Szóval, nősülsz, vidéki iparos!

Ugyan mit szólna az apja? Azt mondaná, hogy ringyó? Mert hat évig vadházasságban élt a doktorral? Nem hat, hét évig. Körülbelül egykorú az orvos-sal, negyven körül járnak. Bolond volna a doktor, ha elvenné. Pedig Vida nagyszerű háziasszony. És még mindig remekül néz ki — abban a fekete blúzban. Az a kis feketeség, ami az orra alatt pelyhedzik, nem számít. Azt mondják, az ilyen nők a leghasználhatóbbak az ágyban... Mita doktor természetesen tudja ezt, no de hát meg lehet ezt kérdezni? Mindennek van határa. És az nem megy túl a határon, Mitar, hogy feleségül veszed a vadházastársat?

Csak az a kérdés: milyen határokról, kinek a hatáiról van szó.

Hogy ők mit szólnak hozzá, nem tudom. Valószínűleg ők is jól járnak. En biztosan. Pecca huszonegy éves, neki mindegy. Csak szüni időben jön haza, pénzt kér és előttem cigarettázik. Ő megérti. Jovicának sem probléma a dolog. Amire szüksége van, Zsuzsika gondoskodik róla. És Mirjana? Tizenhárom gyöngédséggel teli esztendő van mögötte, az anyjára nem emlékszik. Ez volt a legnehezebb: „Szívceksém, akarod, hogy Vida néni hozzánk jöjjön, nálunk éljen, anyukád legyen?...” Tudta, hogy Mirjana szereti Vidát. „Hát Vida néni nem Mita doktor felesége?” Hazudjon saját gyermekének? „Ő csak lakó volt a doktornál, meg segített neki a háztartásban. Tudod, milyenek az agglegények. Most azon-

ban ő is megnősül." Így, ezzel a felnőtt modorral próbálkozott, mintha egyenrangú emberrel beszélne, lélektanilag jól kiszámítva. Mirjana azonban egyáltalán nem válaszolt. „Na mit szólsz, kislányom?” Elbiggyesztette sápadt ajkát, és öregesen válaszolt — átvette az én modoromat. „Te feleségül akarod venni, apa. Miért kérdezel hát engem? Én megvagyok nélküle. Vida néni kedves, aranyos, de — én sohasem szólítom anyának, tudd meg.” Ha nem, hát nem. Hogy sírt azután? Ki tudhatja? Nem, nem lesz itt semmiféle probléma, modern életet élünk. Semmi romantika, semmi virág, minél kevesebb forma-
ság...

Hátha mégis így szólna az apám: vénségedre kurvát veszel feleségül. Dehogy! A háború előtt a doktor feleségül vette volna Vidát, és most esetleg elválna tőle. Egy ötvenéves özvegyember feleségül vehet egy harmincnégy éves elvált asszonyt. Jó, harminckilenc éves. A gyerekek miatt. Nem, legyünk csak őszinték, nem a gyerekek miatt — elég nagyok már —, hanem magadért. Egy igazgató megengedheti magának, hogy felesége legyen.

Piáker zörgését hallotta, kihajolt az ablakon. Vida nem akart a Moszkvicson jönni. Ez annak a jele, hogy már is gondol a férfi tekintélyére. Valóban, kellemtelen lett volna igénybe venni a kocsi, éppen most, a levél után, a munkástanácsban titokban mindannyian nevettek volna, de hangosan senki sem merészelt volna... Máskor nem farszította ki a lépcsőjárás, most azonban vadul vert a szíve. Kedves volna, ha az a fekete blúz lenne rajta...

Romantika nélkül, virág nélkül... Két tanúval az anyakönyvvezető elé.

Hirtelen eszébe jutott a konyhaasztalon álló két váza. Biztosan megkérdezi, mit keresnek ott a vázák, és miért van bennük az a sárgás víz. Hogy is feledkezhettem meg róluk? Valóban ostobaság. Mit mondok majd neki?

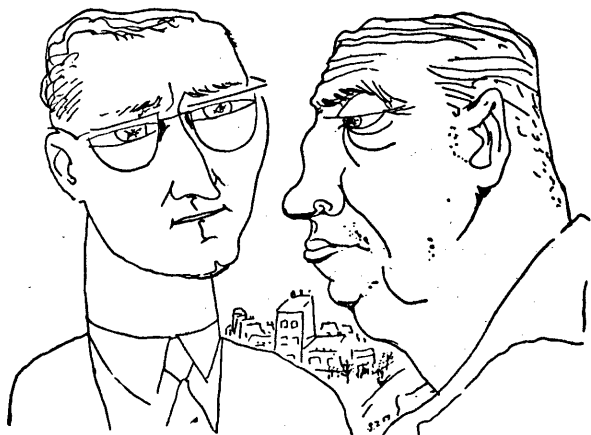
Okos asszony vagy te, mondta Mita a végén. Okos asszony? Az asszony esze a csípőjében van, a hajában, a fogában, a bőrében, gondoltam, és én már nem vagyok okos asszony. Miért hallgatsz, Vida? — kérdezte teljesen fölőselegesen. Ugyan mit mondtam volna? Azt, hogy: vedd le a szemüved? Hát ez segített volna? Egyre ritkábban láttam a szemét — lehet, hogy így kez-

dődött. Azaz, erről vettem észre, hogy elkezdődött. Mások előtt leveszi szemüvegét, és megmutatja gesztenyebarna szemét. Mások előtt, a páciensei előtt, ha fiatalok. Persze, Mita doktor szép ember, legényember — azt, hogy én itt élek, ebben a házban, talán soha senki se vette észre. Valamikor előttem is levette a szemüvegét. Ugyan mi vagyok én számára? Von Stein asszony Weimarból? De hiszen von Stein asszonynak férje volt és egy falka gyereke, és nem lakott Goethenél — ellenkezőleg, ő járt von Steinné házába, és az én szegény Mitám egyáltalán nem hasonlít Goethehez. Sőt, valószínűleg nem is tud Goethe nőgyeiről. Hajdan nagyra becsült azért, mert olvastam egyetmást az életben, az utóbbi időben pedig csúfolt emiatt: nem volt okosabb dolgod, mint hogy ócska könyveket faljál...

Miért hallgatsz, Vida?

Megmondtam neki, pedig nagy marhaságot csináltam. Ha addig nem volt biztos a dolgában, akkor határozott. De ki tudhatta előre? Egyetlen egyszer járt el a szám, és máris... Addig csak kerülgette a dolgot. Mit szólnak az emberek, nincs értelme, szemrehányást tesznek nekem, tudod, a lakás helyzet, tudod... te okos asszony vagy. Okos asszony — ennek természetesen semmi köze sem volt az ócska könyvekhez. Azelőtt persze nem számítottak az emberek, sem a lakáskérdés. Kísaszony, manapság olyan nagy a túlekedés, hogy valóban örömmre szolgál, ha kiadhatom önnek ezt a szobát. Mit kezdjen egy legényember kétszobás lakással? Privát praxis? Nincs rá szükségem. Észre sem vettem, bent voltam a házban. Azután mégis szükség lett a magánpraxisra. A holmid igazán elférnie a cselédszobában, ugye, szívem? Az éjszakák, az éjszakák a mi édes titkunk... Micsoda undok szótár: Ócska könyveket falsz... édes titok! És a végén: okos asszony vagy. Miért hallgatsz, Vida? Hát lehetett hallgatni? Hiányzott a dolog csattanója, és akkor is kimondtam volna, ha nem lettem volna biztos abban, amit mondok: Tévedsz, ha azt hiszed, hogy én senki-
nek sem kellek, Mita. Ha akarom, Mita akár holnap is elvesz. Jó, tíz évvel idősebb nálad, de — hát te hányzor jössz hozzám? És neki autója is van!

Alighogy kimondtam, már meg is ijedtem a szavaimtól. Most biztosan leveszi a szemüvegét. Ugyan hogyan néz majd rám? Buta dolog, ha az ember

Sáfrány Imre illusztrációja

előre tudja, milyen arcot vág majd a másik, ha annyira biztos a dolgában, hogy már a választ is előre megfogalmazta és — minden másképpen történt. Egy pillanatra, egy egészen picli pillanatra meghökkent ugyan. Meg. A szemüveget azonban nem vette le. Elmosolyodott, azt hiszem, egészen őszintén, s örömmel mondta: Nézd, nézd, nézd, csak a Vidát. Egészen okos dolog, amit mondasz...

Visszakozni már nem lehetett.

Őszinte volt? Vagy a csattanóra csattanóval válaszolt? Sohasem tudom meg. Olyan ember is akad, aki egy jó csattanóért egész élete folyását megváltoztatja. Akad. Olyan ostoba, mint én. Mita nem igen tenne ilyet. Egyszerűen jól jött neki a dolog. Később beláttam.

Okos asszony vagy. És most mi más tehetek?

Ostobán ráz ez a fiáker. Buta, regényes ötlet volt a fiáker, de itt sem volt más megoldás. Zsuzska cipelhette a bőröndöket végig a városon. Furcsa, hogy az ember ilyen rövid idő alatt végig gondolhat, mérlegelhet, elemezhet mindent. Még három perce sincs, hogy kosiban ülök, s mintha az egész életem elvonult volna előttem. Vagy legalább is annak a befejezése, ami eddig volt. A betegedés, ami akkor kezdődött, amikor észrevettem, hogy mások előtt föl tárja gesztenyebarna szemének fényét, előlem pedig az üveg csillogása mögé rejti, és ami most az utolsó takarítással végződött. A legnehezebb volt megválnom gyerekkori képétől. Attól a matrózruhás képtől. Már akkor ilyen volt a pillantása. Mondtam is neki: emiatt a

kép miatt szerettelek meg, mert olyan szép kisfiú voltál. Ez majd most is az eszébe jut. Ott állt nálam, a cselédszobában... mégis ez volt az igazi otthonom az egész lakásban. Egyébként tudtam, hogy csak vendég vagyok nála. És a vendégek nem maradnak örökké. Otthagytam a képet a heverőn. Hadd jusson eszébe. Csak ez kellett rendetlenül. Milyen közömbösen kísért ki. Milyen hideg tud lenni egy csók: te okos asszony vagy, Vida és köszönök neked mindent. Mit köszönsz, kedves? Én köszönöm neked. Hát... azért még találkozunk. Némileg más helyzetben ugyan, de hát számít ez? Modern emberek vagyunk. Mítar is okos ember. Igen persze, Mítar is okos ember.

Mindnyájan olyan okosak vagyunk!

A nyelvem hegyén volt, hogy Vukról is beszéljek. Miért nem tettem meg? Ez lett volna csak a csattanó távozásom előtt! Erre aztán igazán nem tudott volna válaszolni. Ostoba férfi vagy, Mita, nagy marha, hősszerelmesnek képzeled magad, hogy most egyszerűen átjászol annak a felszarvazott vén hülyének. Pedig te magad viselsz szarvakat. Ismered Vukot ugye, azt a jóképű gimnazistát? A legcsinosabb fiú a városban. Tudom, hogy ismered. Az ilyen fiúkat a férfiak is észreveszik. Te viselsz szarvakat! Azt hiszed, sóhajtoztam utánad, amikor a tengerre mentél? Hét éve, hogy együtt vagyunk, s csak az első nyáron vittél magaddal a tengerre. Magaddal vittél? Külön laktunk. És a pálmák között... Romantika? Azt mondatd: Szívecském, mi még fiatalok vagyunk. De én elég idős voltam ahhoz, hogy többre becsüljem a fürdőszobás lakást. És Vuk az idén nyáron enyém volt a te fürdőszobáddal együtt. Mialatt te valahol adtad a fiatalit, az enyém volt a te fürdőköpenyedben és a te papucsod volt karcsú, fiatal lábán. Csak az idén nyáron? Mi több? Egy nyár vele — ne felejtse el, tizennyolc éves volt — vagy hét év veled, megsztotva rajtad rendelővel, preferánszal és ebédutáni szundikálással?

Miért nem mondtam meg neki? Ez mégis rá kényszerítette volna, hogy levegye a szemüvegét. Mítar autója nem sértette a hiúságát, Vuk azonban beharapott volna azzal a gimnazista farkasfogaival. Legalább a hiúságába. A hiúság a férfiak legérzékenyebb szerve.

S ha nem használtam ki ennek az utolsó csattanónak a lehetőségét —

pedig hát nem használtam ki —, vajon nem azért volt-e, csak azért, mert szeretem?

Eddig csak a halálra ítételekről hallottam, hogy egy pillanattal haláluk előtt átélik egész életüket — éppen úgy, mint én a fiákerben, egyik sarokból a másikig, mialatt Mítar felé visz a kocsi, Mítar nyálkás pékpillantása felé, amely szinte beletapad ruhám kivágásába.

De hát nem halál-e ez is? Az én halálom? Az ami tovább is él és mosolyog — vajon én leszek-e?

Mita doktor egy ideig még a fiáker után nézett, és élvezte a derús estét. Azután megfordult, lakása felé, modern bútorai, fekete-fehér absztrakt foltokkal díszített szőnyege felé — egyáltalán nem volt praktikus ez a szőnyeg, meglátszottak rajta a cipőnyomok, akármilyen gondosan törölte is meg a lábát a vendég, s egyformán kellemetlen volt a vendégnek, meg a házigazdának is — és megkönnyebbülten sóhajtott. Nem hitte, hogy milyen könnyen megy... Hiába, szerecsés csillagzat alatt születtünk... Szinte el sem tudta hinni. Nyilvánvaló, hogy nem múlt el bánatos pillantások nélkül. Vida néhányszor mintha mondani akart volna valamit, de végül is az én lelkiismeretem tiszta, sohasem formálhatott arra, hogy feleségül vegyem, azért hogy a lakásomba fogadtam. Az, hogy vele...? Hát ő is velem! Remélem, én is adtam neki annyit, amennyit tőle kaptam. Ha jó vagyok nálánál fiatalabbnak...

Valahol a koponyája mélyén át suhant a gyanú árnyéka: hátha a fiatalabbak kevesebbet tudnak. De rögtön, kapásból rávágta Mitarnál, mindenestre többet érek majd meglátja!... Nyomban ezután megütődve hőkölt vissza, és kérdezte magát: Hát ez mi? Igazolni akarom magam előtte, vagy még én haragszom, hogy mindjárt talált magának mást? Sebtében rendbeszedte érzéseit, pro is, kontra is, és arra a következményre jutott, hogy a hiúság is közrejátszik egy kicsit a dologban. Szinte bánt, hogy nélkülem is boldogul. Még mindig jobb azonban, hogy a hiúságomon esett csorba, mint a lelkiismeretemen. Így legalább nyugodt a lelkiismeretem.

Nyugodt?

Mita doktor azok közé az emberek közé tartozott, akik adott pillanatban

el tudják szakítani a nemkívánatos gondolatok fonalát. Nem ritka jelenség ez a mai orvosok és mérnökök között. Lehet, hogy a tulságosan egyoldalú tanulás következménye ez. Ha az ember nem képes kikapcsolni énjének lényeges részét, hogy teljes mértékben a me-revített beton statikájának vagy a hisztológiának szentelje magát, sohasem jut el a diplomáig. Valószínűleg ez az oka annak, hogy az orvosoknak és a mérnököknek rendszerint rossz a stílusuk — ha egyáltalán írnak —, mert a stílushoz teljes, egész én kell.

Egyetlen fonalat követett hát — élvezte a lakását, és tekintete megakadt a képen. A heverőn fekvő fényképen. Mit keres ott az a kép? Vida egyszer mondott valamit róla. Mit is? Már elfelejtette, csak arra emlékezett, hogy akkor tetszett neki. Jóképű matrózruhás kölyök. Igen, szép gyerek volt. Vagy anyuka talált ügyes fényképészt. De mi üthetett Vidához, hogy ide tette? Biztosan a holmija közt volt a fénykép, és nem akarta magával vinni.

Okos nő ez a Vida!

Már éppen a könyvek mögé akarta lökni a képet — mit is keres egy kép a heverőn, a könyvek mögé, az apja könyvtárából való Brehmek, Freud pszichoanalízise ugyanonnan, aztán két-három előkelő külsejű, fekete bőrkötésű orvosi könyv, a zágrebi enciklopédia első kötetei, az akvizitőr szemtelenül csökönyös volt, de végülis egész jól mutatnak, nem baj, hogy megvette, azután a kötelező Gorkij a Kultura kiadásában — amikor a keze hirtelen megállt a levegőben. Kedves kis srác. Megpróbált ráismerni magára a képen. De nem ismert rá, arra sem emlékezett, mikor

Sáfrány Imre illusztrációja

fényképezték le, és mit is gondolhatott közben. És akkor egyszerre meglehetősen tisztán érezte, hogy gyereket szeretne.

No nézd csak, erről nem is tudtam! Nem, pedig egészen nyilvánvaló a dolog, érett ember vagyok. És egészséges. Harminchét éves vagyok, még kettő és belépek a negyvenedikbe, az ötödik évtizedbe... Bizony. Legfőbb ideje. Láthatod? Míg ön alszik, a tudatalatti dolgozik! Doktor Mita gondolatainak sem volt szép stílusa. Aha, ezért kívántam annyira szabadulni Vidától, ezért veszem el holnap... Ljilját.

A mókuskát.

A gimnazistalányt.

Igaz, leérettségizett már, számomra azonban mindig feketekötényes diáklány maradt.

A dereka vékony, csípeje azonban elég széles, hogy normálisan szülhessen.

Mita hiúsága duzzadó vitorlákkal suhant a vonzó, tetszetős ábrándok mérhetetlen tengerén. Ez azonban nem gátolta meg, hogy ugyanakkor higgadtan, sőt aprólékos gonddal levetkőzzék, fogat mosson, pizsamát öltön, és aludni készüljön. Az utolsó legényéjszaka. Valójában az első és az utolsó egyidőben, mert tegnap még, ebben az időben, Vida is itt élt, lélegzett ebben a lakásban.

Valóban, ki gondolta volna, hogy minden ilyen simán megy...

És Mita ebben a pillanatban kétségtelenül meg volt győződve, csak azért veszi el Ljilját, hogy gyereke legyen. Vidától gyereket? Igaz, hogy még fiatalos, szülésre azonban már nem való, na persze, nem mintha képtelen volna szülni, de az ő korában első szülés túl nagy kockázat.

Ljilja húsz évvel fiatalabb Vidánál.

Tizennyolc évvel fiatalabb nálam. Fele annyi idős, mint én. Amikor megszületett, annyi éves voltam, mint ő most. Igaz, a férfiak és a nők évei nem egyformák, amikor olyan idős voltam, mint ma Vuk... Akaratlanul is legyintett, mintha legyet hessegetne. Nem akarta most ezt a fonalat követni.

Vuk...

Ljilja első ízben lopva jött hozzá. A rendelőbe. Attól félek, hogy valami nincs rendben, elmaradt... Nem ő pirult el, hanem az orvos. Hány nappal ezelőtt? Úgy? Vetkőzőn le, kérem. Megvizsgálom. Természetesen, tudom, hogy le kell vetkőzőm, de miért van zavarban? Megint csak ő vörösödött el, nem a leány. Valóban, miért jött zavarba?

Nem Ljilja volt az első fiatal lány, akit megvizsgált. Tekintete azonban, a szeme, a pillantása nem is rebbent. Ellenkezőleg. Kutatva méricskéli az orvost, kíváncsiságot nem fékezi az úgynevezett jónevelés. Ez a tekintet nem hasonlít még a vadállatok pillantására sem, mert ilyenfajta állat, mint ez a gimnazistalány, nincs az anyatermészet állatkeretjében. Korai volna még valami határozottabban mondani, vannak esetek, amikor a késés vagy az elmaradás pszichogén jellegű. Feleljen őszintén néhány kérdésre. Tessék, doktor. Mikor, hogyan, kivel?

Olyan egyszerűen mesélte el, mintha másvalamiről beszélne. Ismeri Vukot? Csinos fiú. Vele. Egy hónappal ezelőtt. Nem, öt hete. De csak egyszer. Kíváncsi voltam. Persze, ezzel nem azt akarom mondani, hogy nem tetszik, sem azt, hogy ő többször nem próbálkozott, a leglényegesebb körülmény azonban az, hogy kíváncsi voltam. Maga, doktor, sohasem volt kíváncsi?

Közben magára öltötte szerény iskolai köntényét, s mialatt beszélte, keresztbevett lábbal ült, és ártatlan ízike szemmel nézte az orvost. A ronybabámnak vörhenye van... Ebben a stílusban beszélt arról, amit tett, és arról, amitől félt. Szép volt. Ha most egyszerűen a heverőre nyomnám — mondta magában Mita doktor —, lehet, hogy nem is csodálkozna. Azon íg csodálkozni, ha nem nyúlok hozzá. De hadd csodálkozzon a kis vadóc. Elmagyarázta neki, hogy ezek a körülmények csak fokozzák annak valószínűségét, helyesebben azt a kis lehetőséget, hogy a késés valóban pszichogén jellegű, magyarul mondva: megijedt. Olvasott valamit Freudtól? Nem? Na mindegy, talán jobb is, hogy nem olvasott. Jöjjön két hét múlva, majd meglátjuk.

És ha... Segít akkor rajtam?

Nagyot nyelt:

Két hét múlva majd meglátjuk.

Kiderült, hogy igaza volt. Hiába, remek diagnosztika vagyok! Éppen azért, mert annyira szabadnak és nemtörődömmek teszi magát, azért olyan erős a félelme, hogy megzavarhatta a havi vérzés ritmusát. Viszont ez éppen azt bizonyítja, hogy ez a kislány lényegében ártatlan, áldozata egy pillanatnyi szeszélynek, amit egy hozzá hasonló taknyos kölyök kihasznál. De mi más is tudnak ezek a tejeles szájuak...

Hiába, jó az öreg a háznál...

De azért valljuk csak be, jobb volna, ha Vuk egyáltalán nem lenne. De csak egyszer volt, s ha ez nem történt volna meg, Ljilja nem is jött volna el hozzám, s ha nem azzal jön, amivel, ugyan honnan vettem volna annyi bátorságot, hogy egy ügynevezett jó házból való ismerőst... ebben a vidéki fészekben. Persze. És milyen édesen ellenkezett, akart is, nem is, mindent akart, csak azt az egyet nem. Nem, ez nem lehetett színészkedés — gondolta Mita doktor. Azzal, hogy első ízben nem erőszakoskodtam vele, amikor — úgy hitte — bajban volt, csak tekintélyt szereztem nála.

Visszatért a fiatalságom. Hányszor surrantunk a bokrok közé a lombra, nyári folyó partján! Milyen jó szaga volt a fűnek. Jövőre Szlovéniába megyünk, a tengerre is, férj és feleség első együttes nyaralása, nem bánom, ha száz darab ezresbe is kerül. De ott a folyó partján sem volt rossz.

Hiába, jó az öreg a háznál.

Nem kétséges, hogy ártatlan és jóindulatú lélek, s az is biztos, hogy szeret — ezt bizonyítja az is, hogy mennyire elcsodálkozott, amikor megmondtam, hogy el akarom venni — gondolkodott tovább, s egyáltalán nem volt tudatában, hogy már magábanvéve az is gyanús, ha az ember ennyire meg akarja győzni önmagát. Igen, megkérte a kezét... Ostoba szavak! Ott, a folyó partján, egy padon ült, úgy húzta maga alá két lábszárát, ahogyan csak a nagyon fiatal lányok és a mókusok tudnak ülni. És csodálkozott. Csak gondolod, hogy köteles vagy elvenni, mert... Nem, szeretlek. Jó, de ez még nem jelenti azt, hogy feleségül végy. De én igazán szeretlek — erősködött —, hiszen látod, megkértem a kezéd, kis bolondom. Hát nem akarsz engem? En ne akarnálak? — felelt kérdéssel, ami azonban több volt minden állításnál. Ezután, sajnos, kevésbé szép dolgok következtek: a hivatalos mátkaság ideje — fuj, vidék! Látogatások az igen tisztelt szülőknél, némileg gyanakvó pillantások, azonban — hát istenem — mégis csak orvos, tekintélyes ember, szépen keres, s Ljilja is akarja. Mit lehet csinálni?

A barátai: Ha már nőülsz, jobbat nem igen találhattál volna. De mondd csak, mi lesz Vidával?

És harmadszor elismételte magában: ki hitte volna, hogy ilyen könnyen megy majd.

Most még csak az az ostoba ceremónia az anyakönyvvezető előtt. Tartott tőle, hogy a szülők majd ragaszkodnak

a templomi esküvőhöz, de ők is okos emberek. Ha szeretik egymást, ez éppen olyan, mintha az isten előtt keltetek volna egybe. Ha van isten! — tette hozzá a kövér mama óvatosan, miután megáldotta őket. Nem, lehetetlen, hogy mókuska is így elhízik, ha ebbe a korba jut. Különb... mire Ljilja olyan idős lesz, mint az édesanyja, én már jól bent járok a hatvanban. Ugyan ki az a hülye, aki azt mondja, hogy nem okos dolog fiatalabb nőt feleségül venni?

Ismét Vuk jutott az eszébe.

Kellemetlen.

Modern emberek vagyunk, vagy nem? Azért, mert vidéken élünk, mégsem vagyunk mindannyian vidékiek. Jó, nem én voltam az első. Lényegében mégis én voltam, mert az, hogy Vuk egyszer... éppenséggel semmit sem számít, azután úgyszólván nem is találkoztak, csak az iskolában, mindenre én tanítottam meg. Habár el kell ismernem, kitűnő tanuló volt. Az érettségi, sajnos, némileg nehezebben ment.

A továbbiak... a csillagokban vannak megírva.

Akaratának utolsó erőfeszítésével sikerült kituszkolnia tudatából Vukot, és az álom határán még arra gondolt: remélem, nem zavarja majd a horkolásom. Vida mindig mondta, hogy szereti, hogy horkolok, sőt, a nők általában szívesen hallgatják maguk mellett a férjihorkolást. Ha Vida nem mondta volna, nem is tudnám, hogy horkolok. Lehetséges, hogy tizennyolc éves koromban is horkoltam? Nem tudom, akkor még senki sem aludt velem.

S ekkor, minden erőfeszítése ellenére, hogy kikapcsolja ezt a hullámhosszat, fölmerült agyában a kérdés: Horkol-e egy ilyen Vuk-forma gyerek?

Ebben a pillanatban szólalt meg Ljilja padlásszobácskájának udvarra néző ablakában:

— Megígérted, hogy okos leszel.

— Egye meg a fene az egészét.

— Már régen megmondtam neked. Idejében. Azóta találhattál volna magadnak mást.

— Miért gondolod, hogy nem találtam?

— Akkor meg mit fenyegetőzöl? Öltözz már föl!

— Miért? Nem vagyok szép?

— Ez nárcizmus. Saját meztelenségben gyönyörködés.

— Hát ezt ugyan hol olvastad? Ajaj, mintha te sohasem állnál a tükör elé, hogy megbámuld a kebleidet. Hát nem vagyok szebb, mint a doktorod?

— Öltözz, vagy én öltözöm föl! — fenyegetőzött.

— Eszem magam! Láttalak már eleget, most is látlak; és amíg élek, emlékezni fogok rá, hogy így láttalak. Akárhányszor csak a doktorné nagyságos asszony találkozik velem, mindig eszébe fog jutni: ez látott engem meztelenül.

— Hát aztán!

— Hogy lehetsz ilyen cinikus, Ljilja?

— Miért nem vagy te cinikus?

— Igazad van.

Öltözködni kezdett. Ljilja szemében búcsúzás volt, amint meztelen hátát a szekrény fényes ajtajához támasztotta. A palitűrozott fa visszatükrözte holdfényben fehérlő hátát. Vuk meggondolta magát, odalépett hozzá.

— Ne, elég volt.

— Csak még egyszer.

A fiú hangjától elgyöngült:

— De utoljára.

— Azt még majd meglátjuk.

— Nem akarom megcsalni.

— Hát most mit csinálsz?

— Ha a felesége leszek, soha többé.

— Az anyakönyvvezetőben, a szentséges anyakönyvvezetőben hiszel?

Hallgatott.

— Nem szereted ezt?...

Hallgatott.

— Mondd, milyen az a te doktor bácsid?

Most már mindketten hallgattak. A holdfény tündöklött a régi szekrény palitűrozott ajtaján.

— Ljilja!

— Hallgass, fiúcskám.

Hallgattak.

Azután:

— De most már tényleg megyek.

— Menj.

Szótlanul felöltözött. Ljilja egy pillantást vetett hálóingére, amely gyűrötten feküdt az ágyon. Azután a fiút nézte, most azonban már búcsúzás sem volt a szemében. Megfogta a vállát.

— De most már csakugyan menj, vigyázz, csendesesen, mint szoktad. És holnap... legyél jó, ne felejtse el, mit ígértél, váljunk el szépen — az első szerelem sohasem tart örökké. Te voltál az első. Mit akarsz még? Csau! Ne nyúlj hozzám többé.

— Csau!

Könnyedén megcsókolta a lány kezét, és anélkül, hogy még egyszer ránézett volna, leereszkedett az esőcsatornán, és eltűnt a kerítés mögött. Ljilja gyorsan magára vette a hálóingét. Régóta, nagyon régóta, már fél éve is van, hogy nem nézte magát meztelenül a tükrökben. Egészen tisztán látta a maga

meztelen testét a férfiak szemében. S ezt valahogy természetesebbnek is tartotta.

Szóval holnap doktorné nagyságos asszony leszek, és nincs többé: nem szabad és muszáj, és fekete klottkötény.

Tudatában volt annak, hogy oka van, talán nem is egy, amiért annyira szeretne megválni a szülői háztól és minden korlátozástól. Egész lényével tiltakozott minden korlátozás ellen, de sohasem olyan mértékben, hogy összeütközésbe került volna a magánál erősebbekkel. Ezt nem! Nem így nevelték. Minden nevelésnek van valami eredménye, ha más nem, hát az, hogy a nevelés eszközei szembefordulnak a nevelővel.

Ljilja nem az az ember volt, aki nyíltan kimutatta a fogafehérjét, de mindig elérte amit akart. Apja is így gondolkozott. Ljilja azonban mindig az ellenkezőjét akarta annak, amit az apja szeretett volna, legalábbis személyes ügyeiben, és rendszerint célt is ért. Lehet azonban, hogy mindez most már túl sok erőfeszítésbe került, ezért akar annyira szabadulni.

Fiatal volt, s ezért kész minden kockázatra. Vuk látogatásai, amelyek az utolsó hónapban mind gyakoribbak lettek, nagy kockázatot jelentettek. Volt ebben dac is. Annyi, amennyit a tizenyolc éves kor megengedhet magának. Mert — így bebizonyította, hogy a szülői házban is... Tehát nem ezért megy férjhez.

Más okot nem is keresett.

De valóban, nem ezért megy férjhez. Mita — mint ember — tetszett neki. Vuk valahogy más volt, macskaszzerű. Igaz, nem mindig. És főleg nem kezdetben. Nem. Tudatosan hazudott a doktornak, előre kieszelte azt a lehetetlen mesét, mert tudta, hogy meg fogja kérdezni. Nem tudta, de egészséges női ösztönével megérezte, hogy a férfi elhisz mindent, ami beleillik abba a képbe, amit a világról alkotott. Még akkor is, ha a legnagyobb hülyeség.

Ljilja még hallgatni is tudott.

A doktor sohasem fogta meg tudni, hogy akkor, először, lenézte, megvetette, mert holmi kispolgári érzések miatt nem mert hozzányúlni. Azt sem tudja meg sohasem, hogy jobban szereti, ha szemüveg van az orrán, mint ha leveles. Mert amikor leveles szemüvegét, rövidlátón, erőlködve, kimeredt szemmel bámul, és már a tekintete is vetkőztet. Sokkal jobb, ha pillantását elrejtí az üveg intellektuális csillogása.

Igen ám, csak hogy Ljilja már tizen-nyolc éves korában annyira érett ember volt, hogy még azt is szerette a doktorban, amiért — ha kevéssé is — lenézhetette.

És milyen simán felült Mita annak a mesének, hogy csak egyszer volt Vukkal.

És azóta mással sem.

Lám az a nagyvárosi dzsessz-klarinetos, aki csak egy este vendégszerepelt a városban, ez az egy este azonban elegendő volt számára, hogy a hangverseny után találkozzék vele a folyóparton, Mita nem volt a városban, és Vuk, hol is volt Vuk, már nem emlékezett rá, az a klarinetos nem elegendett meg a kipróbált mesével, amikor — inkább szokásból, mert hát végeredményben beszélgetni is illik — megkérdezte: Van valakid? Mikor voltál férfival először? Bölcs mosoly ült az arcára, amikor a választ hallotta, megöregedett ettől a mosolytól, nem volt már csak szép férfibaba. Idehallgass, kislány, mondotta, minden nő azt mondja, hogy életében csak egyszer, s akkor sem szerelemből, hanem kíváncsiságból. Még soha az életben nem akadtam olyan nőre, akinél a negyedik vagy csak a harmadik is lettem volna, mindig a második voltam. Ljilja szinte elszégyellte magát, hogy Vukon és Mitán kívül nem volt mit bevallania. Mégis megértette, hogy a legtöbb férfi, s közülük is éppen az igaziak, jobb szeretik azt a mesét, amivel Mita doktornál olyan pontosan célba talált.

Nem kellett megnéznie, érezte a hálóing hideg selymével és holdfényvel burkolt szép, fiatal testét. Annyira érezte, hogy szinte a holdfényt is a testéhez tartozónak vélte.

És mielőtt elaludt, mindenről megfeledkezve, erősen mindenkifölött örült a könnyű, kék, valódi angol szövetből készült, igazán rendkívüli kosztümnek, s erélyesen visszautasította édesanyja ajánlatát, hogy fátyolos fehér kalapot viseljen az esküvőn. De ez a kosztüm — tudta, hogy olyan benne, mint egy istennő: gyerekek még, sugárzik belőle a fiatalság bája, szépsége, de az is, ami holnaptól kezdve lesz, amit holnaptól kezdve játszik: a nő.

Valóban isteni kosztüm. És egy kis rúzs is tesz a szájára, egészen keveset...

Sütött a nap. A városi népbizottságon két esküvőt jelentettek be erre a vasárnapra, az egyiket tíz, a másikat tizenegy órára. A város főterén álló vendég-

lőben Vuk háromnegyed tízkor már nagyjából részeg volt. Viszont ahhoz az emberfajtához tartozott, amely részegen is nagyszerűen, méltósággal tud viselkedni. Szótlanul, de teljes odaadással ivott. Az érettségi már vagy negyed éve a háta mögött volt, így hát nem kellett törődnie az utálatos áporodott kisváros véleményével. Szóval:

— Még egy konyakot!

Közönséges kocsispálinkától berúgni ezen a napon? S ott, ahol senki sem látja? Elképzelhetetlen valami.

Vuk tulajdonképpen nem bánatában ivott, sem elkeseredésében. Megvolt már a maga életszemlélete, s ennek törvényei szerint ilyen napokon be kellett rúgni. Így hát kötelességet teljesített. Ljilja férjhez megy a doktorhoz. Ez fájt. De csak kicsit. A sebek szoktak néha úgy fájni, hogy az ember csak bizsergést érez. Jólesik vájkálni ilyen sebekben. Ljilja nagyon szép meztelenül, de biztos, hogy van még ilyen lány a világban, talán még szebbek is. És Vida is férjhez megy. A mérhetetlennek tűnő nyár mindenségében ők ketten voltak a csillagok. Mérhetetlennek tűnő nyár — egészen jól hangzik. A hasonlat is egészen jó, de miféle furcsa alak vagyok akkor én, aki a mérhetetlen mindenségben egyidejűleg két csillagon tanyázom. Ehhez már nem lehet hasonlatot találni, ez a furcsa alak Vuk. Azt mondtam, furcsa alak, hát ez az. Az egyik csillagnak, akihez a vízlevezető csatornán kell fölmászni, kis ferdemennyezetű szobája van, keskeny, kemény ágya, vékony arca, hegyes, fiatal keble. A másik csillaghoz is lopva kell fölmászni, de lépcsőn, s ehhez a csillaghoz a doktor papucs, parfómillat és kölnivíz tartozik, puha, széles heverő és pompás ívelésű csipő. Az elmúlt nyár mindenségében bizonyára lehetett volna még sok más csillag is, a furcsa alak azonban nem kapaszkodott föl hozzájuk. Majd ezután. De nem ebben a világmindenségben. Majd a következőben. Világmindenség minden év, ha az ember tizenolc esztendő, s nem rövid időközök, amivé később válnak. Viszont ha az ember egy világmindenségtől búcsúzik, érdemes inni miatta.

— Még egy konyakot!

Hogy is mondja az a nóta: Az esküvődön én is ott leszek? Van egy francia sláger is: à ton mariage — ezt azonban nő éneklí.

Érdekes, jobban emlékezett a fürdőköpenyre, mint Ljiljára. És mint minden tizenolc éves szerelmes, elhatározta: sohasem nősülök meg. S ekkor,

csak ekkor jutott eszébe, hogy Mita doktort, ezt a rokonszerves, tekintélyes polgárt, ezt a meglehetősen jóképű, jakakorabeli, összkomfortos lakásán, diplomás embert kétszeresen megcsalta: esküdt feleségével — nemsokára az lesz — és törvénytelen feleségével, aki rövid idő múlva szintén törvényes feleség lesz, egy harmadik ember felesége... Megcsalta a múltját, meg a jövőjét is. Sohasem nősülök!

— Hej, csak tudnátok — köszöntötte poharát egyre részegebben az egész vendéglőre. — Meg egy konyakot! Hej, csak tudnátok...

A kocsmában meglehetősen sokan voltak, s egy embert, egy zágrebi vállalat

fölvásárlóját kivéve, mindenki minderről tudott. A patikussegéd azonban — sosem lesz belőle gyógyszerész, az államvizsgát nem tudta letenni — Djoka Gams, így nevezték, mert egyszer, állítólag, egy vadászon elejtett egy igazi zergét, szarva ott lóg a patika falán, hogy mindenki lássa, aki csak betér, más már úgysem hallgatta volna végig meséjét — szóval a patikussegéd készségesen magyarázta a fölvásárlónak:

— Mit gondol, miért iszik ez a fiatalember már ilyen korán? Ebben a vidéki kisvárosban...

Ismét volt miről beszélnie.

Bodrits István fordítása

Sáfrány Imre illusztrációja